

BORDÁNÉ RABÓCZKI Mária

A TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS SZABÁLYOZÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN - MERRE TARTUNK?

A szerző bemutatja az EU-ban napjainkban végbemenő társaságirányítási reform legfontosabb elemeit. Rámutat arra, hogy az európai uniós szintű intézkedések, az USA-ban alkalmazott törvényközpontú modellel eltérő mind jogszabályi alapú, mind jogszabályi alapot nélkülöző ajánlás szintű eszközöket tartalmaznak. Kiemeli a társaságirányítás európai rendszerének megújítását célzó cselekvési terv második szakaszára meghatározott prioritásokat, azaz az európai vállalatok versenyképességének növelését és a szabályozási környezet javítását. A szerző a cselekvési terv részeként a 4. és 7. EU számvetési irányelv tervezeteket a társaságirányítás szemszögéből értékeli. Végül a levont következtetésein keresztül rámutat az európai társaságirányítás szabályozásának véleménye szerint fontos jellemzőire és követelményeire.

Az utóbbi évtizedekben bekövetkezett vállalati bukások és az azokból eredő jelentős tőzsdei veszteségek a tőkepiacok megrendüléséhez vezettek, ami jelentős károkat okozott a nemzetgazdaságoknak.

A pénzügyi botrányok tragikus emberi és gazdasági következményei a társadalom érdeklődésének homlokterébe helyezték a társaságirányítás kérdéseit.

Az USA-ban a társaságirányítási reformok középpontjában a Sarbanes-Oxley törvény, a továbbiakban SOX, áll, amelyet 2002-ben az USA Kongresszusa páratlan gyorsasággal elfogadott. A törvény minden amerikai tőzsdén jegyzett társaságra vonatkozik, függetlenül a cégbejegyzés helyétől. Ilyen módon jelentős hatással bír egyes európai vállalatokra és könyvvizsgálókra is. A SOX nagy hangsúlyt helyezett a független, külső könyvvizsgálók szerepére és függetlenségére, valamint a könyvvizsgálók és az audit bizottság tagjai közötti kapcsolat szabályozására. Legfőbb célja egyrészt a könyvvizsgálók és az audit bizottság tagjai közötti kapcsolat erősítésén keresztül, a külső és belső ellenőrzés megerősítése, másrészt a vállalatirányítás és a pénzügyi beszámolás integrációjának fejlesztése. A törvény jelentős hangsúlyt helyez a széles értelemben vett számvetési szakma közfelügyeletére a könyvvizsgálatot is beleértve. Életre hívta a Forgalma-

zott Társaságok Számvetési Felügyeleti Testületét (PCAOC), amely jogosult és felelős a közfelügyelet ellátásáért (101. §).

Európában a vállalati bukások elleni védelem megerősítése mellett az európai közösségben lezajló gazdasági változások is megkövetelik a társaságirányítás európai szabályozásának átfogó modernizálását. Az európai közösségben lezajló legfontosabb változások közül az egységes piac fejlesztését, a társaságok határon átnyúló üzleti tevékenységének növekedését, az európai tőkepiacok növekvő integrációját, valamint az új információs és kommunikációs technikák előnyeinek maximális kihasználásának igényét emeljük ki. Az Európai Bizottság a társaságirányítás európai rendszerének megújítása érdekében 2003. május 21-én két közleménnyel fordult az Európai Unió Tanácsához és az Európai Parlamenthez. Az egyik közlemény a kötelező könyvvizsgálat, a másik a társasági törvény és a társaságirányítás területére vonatkozóan állít fel cselekvési tervet. Ezek a cselekvési tervek a rövid, közép- és hosszú távra meghatározott feladatok megoldására, az amerikai szemlélettől eltérően magukba foglalják mind a jogszabályi mind a nem jogszabályi alapú eszközök felhasználását. A következőkben a társaságirányítás európai uniós szintű szabályozását tekintjük át.

A társaságirányítás európai uniós szintű szabályozása

A kötelező könyvvizsgálat megerősítése az Európai Unióban

Az EU számviteli és könyvvizsgálati tanácsi irányelvek, mint jogszabály alapú eszközök, kiemelkedő szerepet töltenek be a társaságirányítás európai szintű szabályozásában.

Az irányelvek olyan keretjellegű közösségi jogszabályok, amelyekben megfogalmazott elvárásokat a tagállamoknak be kell építeniük a nemzeti szabályozásaikba. Ez a folyamat az irányelvek adaptálása. Az irányelvek az európai harmonizálás fontos eszközeiül szolgálnak.

A 4. számviteli irányelv (78/660/EGK) a meghatározott jogi formájú társaságok éves beszámolójára vonatkozó szabályozásokat tartalmazza. A 7. számviteli irányelv (83/349/EGK) a meghatározott jogi formájú társaságok összevont (konszolidált) éves beszámolójára vonatkozó alapvető szabályozást foglalja magába. A 8. irányelv (84/253/EGK) az éves és a konszolidált éves beszámolók kötelező könyvvizsgálatával megbízott személyek működésének engedélyezéséről és képzéséről szól.

Az irányelveket a kibocsátásuk óta eltelt időben a változó a gazdasági környezethez igazodva, többször is módosították. Az irányelveknek a napjainkban végbemenő módosítása fontos részét képezi az európai társaságirányítási reformnak, a már említett 2003. évi EU közleményekben meghatározott célkitűzések megvalósításának.

A kötelező könyvvizsgálat megerősítése a társaságirányítás kulcs fontosságú összetevőjét képezi. A megbízható és hiteles pénzügyi információ elérhetősége kiemelkedő jelentőséggel bír a gazdasági fejlődés és a piaci résztvevők racionális döntéshozásában. A megbízható és hiteles információk biztosításában jelentős szerepet tölt be a kötelező könyvvizsgálat intézménye.

Az Európai Bizottság „A kötelező könyvvizsgálat megerősítése az Európai Unióban” című közleményében 10 pontban rangsorolja a törvény által előírt könyvvizsgálat minőségének az egész Európai Unióra kiterjedő fejlesztése és harmonizálása érdekében megoldandó feladatokat.

A Bizottság a 2003-2004. évekre vonatkozóan (1) az éves és konszolidált éves beszámolók kötelező könyvvizsgálatáról szóló 8. számú irányelv modernizálását, (2) az EU könyvvizsgálat szabályozási infrastruktúrájának megújítását, (3) a könyvvizsgálati szakma közfelügyeletének megerősítését, valamint, (4)

2005-től a nemzetközi könyvvizsgálati standardoknak az EU-ban lefolytatott minden kötelező könyvvizsgálatra történő alkalmazását határozta meg.

A 2004-2006. évekre vonatkozóan tervezett középtávú intézkedéseket, (5) a fegyelmi szankciók rendszerének tökéletesítése, (6) a könyvvizsgáló cégek és leányvállalataik átláthatóságának biztosítása, (7) az audit bizottságok és a könyvvizsgáló belső ellenőrzésben történő szerepvállalásának megerősítése, (8) a könyvvizsgálói függetlenség erősítése és az etikai szabályzat továbbfejlesztése, (9) a könyvvizsgálati szolgáltatások belső piacának szélesítése és a (10) könyvvizsgálói felelősség vizsgálata jelentik.

Attekintve a fenti intézkedéseket megállapítható, hogy a 8. irányelv modernizálása átfogja az intézkedési terv rövid és középtávú feladatainak jelentős részét.

2005. év szeptemberében az Európai Parlament, módosításokkal első olvasatra elfogadta a Bizottságnak a konszolidált éves beszámoló kötelező könyvvizsgálatáról szóló 8. irányelv javaslatát. A Parlament ezen jogalkotási állásfoglalása megnyitotta az utat az irányelv formális törvénybeiktatásához. 2006. június 9-én sor került az irányelv hivatalos közzétételére (2006/43/EK). A tagállamok az irányelvet a hatálybalépéstől – 2006. június 29. – számított két éven belül kötelesek a saját jogrendjükbe beépíteni.

Az új kötelező könyvvizsgálatról szóló irányelv jóval szélesebb területet ölel fel, mint az eredeti irányelv. Szerepel benne a könyvvizsgálók megbízása és felmentése, a képzési követelmények, a folyamatos szakmai továbbképzés, a könyvvizsgálati standardok, a fegyelmi büntetések, a rotáció, a függetlenség, az etika és közfelügyelet. Témája kiterjed a nem EU polgár könyvvizsgálók regisztrációjára, valamint az EU-n kívüli felügyeleti szervekkel való kapcsolatra. Szabályozza a könyvvizsgálók külső minőségellenőrzési követelményeit, az audit bizottsággal kapcsolatos követelményeket, és nagy hangsúlyt helyez az európai közfelügyeletet ellátó szervezetek közötti együttműködés fejlesztésére. Ezen kérdések kifejtése túlmegy a jelen cikk terjedelmi keretein, itt figyelmünket a társasági törvényről, a társasági irányítás megerősítéséről szóló cselekvési terv kérdéseire összpontosítjuk.

A Társasági törvény modernizálása és a társaságirányítás megerősítése az Európai Unióban

A cselekvési terv tartalma

Az „A Társasági törvény modernizálása és a társaságirányítás megerősítése az Európai Unióban Cselek-

vési terv”² című bizottsági közlemény legfontosabb célkitűzéseit a hatékonyság és a versenyképesség javítása, a tulajdonosi jogok megerősítése, valamint a harmadik fél védelme jelentik. A Bizottság a fenti célok megvalósítására tervezett rövid, közép- és hosszú távú intézkedéseket széles körű véleményezésre bocsátotta. Az alábbiakban a tervezett intézkedések közül a társaságirányítás szempontjából a legfontosabbnak vélt javaslatokat emeljük ki.

- Az éves társaságirányításról szóló jelentés bevezetése az éves pénzügyi beszámolóhoz kapcsolódóan. A jelentésnek ki kell térnie az alkalmazott társaságirányítási rendszer kulcs összetevőinek értékelésére. A Cselekvési terv szerint ez a nyilatkozattétel a tőzsdén jegyzett cégek számára kötelező, mások számára ajánlási jelleggel bír.
- A törvényi keretek olyan irányú fejlesztése, amely segíti a részvényeseket a tulajdonosi jogaik gyakorlásában. Pl. kérdések feltevése, szavazás a közgyűléstől való távol maradás esetén, a tulajdonosi jogok határokön átívelő gyakorlása, a közgyűlésen való részvétel elektronikus eszközök közvetítésével.
- A független igazgatók szerepének megerősítése érdekében, egy európai uniós szintű ajánlás kidolgozása, elfogadása, és egy minimum standard kidolgozása az audit bizottságokkal kapcsolatosan.
- Egy európai ajánlás elfogadása az Igazgatók díjazásáról, annak érdekében, hogy átláthatóságot biztosítsanak a díjazásról a tulajdonosok és más érdekhordozók számára.
- Egy Európai Társaságirányítási Fórum létrehozása, hogy segítse a nemzeti szinten alkalmazott szabályozások, és a szabályozások érvényre juttatására és nyomon követésére alkalmazott módszerek koordinációját és összehangolását.

2005 második felében a cselekvési terv megvalósításának első fázisa lezárult. Erre az időre meghatározott tervek többsége sikeresen megvalósult. A következőkben az első fázisban elért főbb eredményeket emeljük ki.

- Megtörtént a 4. és 7. irányelv felülvizsgálata és az európai uniós jogalkotási folyamatban véglegesítették a módosítások tartalmát a 4. és a 7. irányelv tervezetben³. A tervezet tartalmazza a társaságirányítási jelentés bevezetésére vonatkozó követelményt.
- Irányelv tervezet készült a részvényesek tulajdonosi jogának gyakorlásával kapcsolatosan. A Bizottság az irányelv tervezetet először 2004-ben, majd 2005-ben a tagállamok széles körű véleményezésé-

re bocsátotta, majd a beérkezett vélemények értékelését követően 2006. január 6-án közzétette a módosított tervezetet.

- 2005 februárjában a Bizottság közzétette a független igazgatók szerepével kapcsolatos ajánlását (2005/162/EK).
- 2004 decemberében a Bizottság megjelentette az igazgatók javadalmazásáról szóló európai szintű ajánlást. Az ajánlásban a Bizottság az alábbi intézkedések meghozatalára szólította fel a tagállamokat:
  - a pénzügyi kimutatások keretében közzétett javadalmazási politikával kapcsolatos megjegyzések kialakítása,
  - a részvénytulajdonosok tanácsadási jelleggel történő előzetes szavazása, a javadalmazási politikával kapcsolatosan,
  - az igazgatók egyéni javadalmazásáról szóló, közzétett megjegyzések elveinek kialakítása, valamint
  - az igazgatók részvénybeli díjazásának a részvénytulajdonosok által, a közgyűlést megelőzően történő előzetes elfogadása.
- Jelentős előrehaladásról beszélhetünk a határokat átívelő egyesülésről szóló 10. EU irányelv tekintetében. 2005 októberében az Európai Parlament első olvasatra elfogadta a 10. irányelv tervezetét. 2005. november 25-én sor került az irányelv hivatalos közzétételére (2005/56/EK). Az irányelv jelentős szerepet tölt be a nemzeti gazdasági társasági struktúrák átalakítása és az európai belső piac fejlesztése terén. Teret nyújt a társaságalapítás és a tőkefenntartás kérdéseinek jelentős egyszerűsítéséhez.
- 2004 októberében 15 kiemelkedő elméleti és gyakorlati szakemberből megalakult az Európai Társaságirányítási Fórum és eredményesen folytatja tevékenységét. 2005 áprilisában a Bizottság létrehozott egy új szaktanácsadói testületet a társasági törvény és a vállalati kormányzás területén. A Tanácsadó Testület húsz különböző szakmai háttérrel rendelkező szakértőből áll, akik kimagasló tapasztalattal és tudással rendelkeznek a szakterületükön, és kiegészítik a stratégiai szerepet betöltő Európai Társaságirányítási Fórum munkáját. Mindkét testület értékes szakmai hozzájárulást nyújt a Bizottság munkájához.

A 2003 óta bekövetkezett európai belső piaci és egyéb változások felvetik annak szükségességét, hogy újraértékeljük a cselekvési terv második szakaszára 2003-ban meghatározott feladatok relevanciáját. Az újraértékelés középpontjában az európai versenyké-

pesség javítását és a jobb szabályozást célzó kezdeményezések állnak. A Bizottság a jövőbeli prioritások megvitatására nyilvános konzultációt kezdeményezett⁴. A beérkezett vélemények megerősítették, hogy a cselekvési terv második szakaszában az európai vállalatok versenyképességének növelése és a szabályozás javítása célkitűzések élveznek prioritást.

Megváltozott prioritások

Versenyképesség, vállalkozásbarát környezet

Ahhoz, hogy az európai vállalatok a globalizáció ne fenyegetésnek, hanem lehetőségnek tekintsék versenyképes EU belsőpiac szükséges, amely egyben megteremti a sikeres versenyzés lehetőségét külföldön. A versenyképességet tág értelemben kell meghatározni, az magába foglalja a versenyképesség növelését Európán belül és kívül. Charlie McCreedy a Bizottság Belső piac és szolgáltatások igazgatóságának biztosa 2005. november 14-én Londonban az európai társaságirányítási konferencián tartott előadásában a Világbank közlésére hivatkozva rámutatott, hogy a társaságok gyors és költségtakarékos piacra lépését tekintve a világ első tíz állama között két EU tagállam található, az első harminc között pedig mindössze tizenegy (Charlie McCreedy, 2005).

Tekintettel arra, hogy az EU vállalatok versenyképességének javítását célzó 2000. évi „Lisszaboni tervzet” teljesítése nem a tervezett ütem szerint halad, a Bizottság szükségesnek látja a tervzet újra a fókuszba történő állítását⁵. A tervzet megújított célkitűzései három fő területet ölelnek fel: (1) tudás és innováció a gazdasági növekedésért, (2) vonzóbbá tenni Európát a befektetők és a munkavállalók számára és (3) több és jobb munkahely létrehozása. A fenti célok megvalósítása érdekében a Bizottság nagy hangsúlyt helyez a vállalkozási hajlam ösztönzésére, a tulajdonosi jogok erősítésére, és a harmadik fél védelmére, valamint a szabályozási környezet javítására.

A szabályozási környezet javítása

A jobb szabályozás pozitív hatással bír a gazdasági növekedésre, a munkahelyek számának és a termelékenység növekedésére. A szabályozás minőségének javítása hozzájárul a helyes ösztönzők felállításához az üzleti életben, a felesleges költségek kiiktatásához, valamint teret enged az innovációnak. A Bizottság a jobb szabályozás megteremtése érdekében két területre fókuszál.

1. El kell végezni a meglévő szabályozások és az új szabályalkotási politikák elemző értékelését.
2. Programot kell kidolgozni a szabályozás egyszerűsítésére.

2005 októberében a Bizottság ismertette a hatályban lévő közösségi szabályok egyszerűsítésére irányuló három éves programját⁶.

Az EU szintű jogszabályok bevezetését minden esetben átfogó hatástanulmány lefolytatásának kell megelőznie beleértve a Lámfalussy folyamat által nem érintett szabályozásokat is. Az ún. „Lámfalussy folyamat” a négy szintű szabályozási szemléleten alapul, amelynek értelmében a felhasználói visszacsatolás a szabályalkotási folyamat fontos összetevőjét képezi. Ezen szemléletnek 2001-ben az európai szabályalkotási folyamatba történő bevezetése a hatékonyabb európai tőzsdei szabályozás megteremtését szolgálta⁷. A Lámfalussy folyamat célja, hogy nagyobb rugalmasságot biztosítson a tőke piacokról szóló közösségi szabályozásban. Napjainkban rendkívül fontossággal bír a tőkepiacok területén végbemenő innovációra, és műszaki haladásra való gyors reagálás lehetőségének megteremtése. A Bizottság 2003-ban határozott a Lámfalussy folyamatnak a banki, biztosítási szektorra és a nyugdíjalapokra történő kiterjesztéséről. A „Lámfalussy folyamat” jellemzőit az átláthatóság és a nyitottság képezik. A széleskörű és rendszeres konzultációk a szabályalkotási folyamat szerves összetevőjét alkotják a folyamat minden szintjén.

Az EU szintű szabályozási feladatok

A társasági törvény magasán kvalifikált szakértőinek egy csoportja – az ún. Winter-csoport – az Európai Bizottság megbízásából ajánlásokat fogalmazott meg a társasági törvény modernizálására és a társaságirányításra vonatkozóan. Jelentésüket „A társasági törvény modern szabályozási kerete Európában” címmel tették közzé. (Winter Group Report, 2002). A jelentésükben az európai szintű szabályozással kapcsolatosan úgy foglaltak állást, hogy a tagállamok nemzeti kódexei mellett nincs szükség egy külön Európai Társaságirányítási Kódex kialakítására. Az Európai Bizottság ezzel megegyező álláspontot képvisel a témával kapcsolatos közleményeiben. Mi is úgy gondoljuk, hogy az EU szintű elvi irányítás és a nemzeti szabályozás közé ékelődve egy ilyen kódex kialakítása a szabályozás fölösleges, harmadik szintjét eredményezné.

A nemzeti társaságirányítási rendszerek európai szintű koordinációjának és konvergenciájának megvalósítása érdekében szükség van viszont a társaságirányítás közös elveinek és irányvonalainak meghatározására. Ezek a közös elvek és irányvonalak szolgálnak alapul a tagállamokban a nemzeti kódexek, illetve rendszerek kialakításához.

A társaságirányítási jelentések szabályozására vonatkozóan az Európai Bizottság a Winter csoport

jelentése nyomán, egységesen javasolja a tagországok számára a „megfelelni vagy magyarázni” elv alkalmazását (angolul: „comply or explain”).

A „megfelelni vagy magyarázni” elv lényege abban áll, hogy a társaság a szabályozásnak történő megfelelést az erről szóló állítás közlésével fejezi ki, és amennyiben a megfelelés nem biztosított vagy nem terjed ki a beszámolási időszak teljes idejére, ismertetni kell az eltéréseket, és meg kell magyarázni az eltérések okát. A fentiekben körvonalazott elv az európai elméleti és gyakorlati szakemberek teljes támogatását élvezi⁸.

A társaságirányítás rendszerének európai megerősítése érdekében összefoglalásul az EU szintű feladatok közül az alábbiakat emeljük ki:

- A nemzeti kódexek kialakítását alátámasztó közös elvek és irányvonalak meghatározása;
- A nemzeti rendszerek – kódexek – megfelelő koordinációjának biztosítása;
- A társaságirányítási jelentés közös elvi keretének meghatározása és iránymutatás nyújtása az egységesen javasolt „megfelelni vagy magyarázni” elv nemzeti alkalmazásához.

A 4. és 7. EU irányelvek modernizálása

A 4. és 7. számú irányelv tervezetek érdemi tartalma a törvényalkotási folyamatban már kialakult. Az új irányelvek törvénybe iktatása 2006. évben várható. A tervezett változtatásokból a társaságirányítás szemszögéből nézve három alapvető kérdést emelünk ki⁹.

1. Az éves társaságirányítási jelentés bevezetése az éves szintű pénzügyi beszámolás keretében.
2. Az igazgatósági, a felügyelő bizottsági és a végrehajtó vezető testületek egyetemleges felelőssége, a pénzügyi kimutatások, az üzleti és a társaságirányítási jelentés elkészítésének, valamint megfelelő közzétételének biztosításában.
3. A kapcsolt felekre vonatkozó és a mérlegen kívüli gazdasági eseményekről szóló információk közzétételének fejlesztése.

Az éves társaságirányítási jelentés bevezetése

A 4. és 7. számú irányelv tervezetek értelmében, a tagállamokban a tőzsdei cégek kötelesek az éves társaságirányítási jelentést elkészíteni. A 4. irányelv-tervezet 46./a. cikkelye szerint a társaságirányítási éves jelentés elkészítése az éves pénzügyi beszámolás keretébe tartozik. A társaságirányítási jelentés az üzleti jelentés elkülönített részét képezi. A jogalkotási folyamatban komoly vitát váltott ki, hogy a társaság-

irányítási jelentés kötelezően részét képezi-e az üzleti jelentésnek. Ennek a kérdésnek főként az üzleti jelentésre vonatkozó eltérő nemzeti könyvvizsgálati követelmények miatt van nagy jelentősége. A parlamenti viták azt eredményezték, hogy a tagállamok úgy is rendelkezhetnek, hogy a társaságok a társaságirányítási jelentést az üzleti jelentéstől elkülönítetten, önálló jelentésként készítsék el, és azt az üzleti jelentéssel együtt a tervezet 47. cikkelyében az üzleti jelentésre meghatározott módon tegyék közzé¹⁰. Abban az esetben, ha az üzleti jelentés megtalálható a társaság honlapján, akkor az abban elhelyezett utalással is megadható az információ a társaságirányítási jelentés nyilvános elérhetőségéről.

Az irányító testületek egyetemleges felelőssége a pénzügyi beszámolásért és a közzétételért

Az irányelvtervezetek szerint az igazgatótanács, az igazgatóság és a, felügyelő bizottsági vezető testületek tagjai¹¹ egyetemleges felelősséggel tartoznak a társasággal szemben a pénzügyi kimutatások, az üzleti jelentés, és önálló elkülönített jelentési mód esetén, a társaságirányítási jelentés készítéséért, valamint a közzétételi követelmények teljesítéséért. Ezen kollektív felelősség értelmében az említett testületeknek biztosítania kell, hogy a pénzügyi kimutatásokat, az üzleti jelentést és a társaságirányítási jelentést a 4. és 7. irányelvek szerint, illetve az 1606./2002. EK rendelet hatálya alá tartozó társaságok esetében a rendelet szerint adaptált nemzetközi számviteli standardok követelményei szerint kell elkészíteni és közzétenni¹². A testületek egyetemleges felelősségét a tervezetek minimum követelményként határozzák meg. A témában az eredeti bizottsági javaslatához képest a parlamenti vitában elfogadott módosítás szerint az európai szintű szabályozás a részletes szabályozás tekintetében teret enged a tagállamok számára. A tagállamok nemzeti szabályozása határozza meg az egyes irányító testületek konkrét felelősségét különös tekintettel az egységes és a kétszintű igazgatósági rendszerek sajátosságaira, valamint az egyéb nemzeti sajátosságokra és feltételekre. A nemzeti szintű szabályozás előírhatja pl. az igazgatósági tagoknak a tulajdonosokkal vagy más érdekhordozókkal szembeni közvetlen felelősségét. Ugyanakkor a tagállamoknak tartózkodniuk kell attól, hogy az egyes igazgatósági tagokra korlátozó felelősségi rendszer mellett döntsenek. Mindazonáltal ez nem akadályozhatja meg a bíróságokat vagy más végrehajtó testületeket abban, hogy egyénileg vessenek ki szankciókat bármelyik igazgatósági tagra vonatkozóan.

Szintén a parlamenti vita eredményeként javasolt változtatások között szerepel a teljes pénzügyi beszám-

molási lánc megbízhatóságának növelése érdekében tett új módosítás. Ezen módosítás értelmében a pénzügyi beszámolásért felelős testületeknek feladatát képezi annak biztosítása, hogy a pénzügyi kimutatásokban, valamint az egyéb éves jelentésekben szereplő pénzügyi információk megbízható és valós képet tükrözzenek a társaság vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről.

A közzététel fejlesztése

Adrian Cadbury „A társaságirányítási rendszerek alkalmazási kerete” című könyvhöz írt előszóban a közzétételt, mint bármely társaságirányítási struktúra alapját határozza meg. (Iskander, 2000, p. VI.) A pénzügyi beszámolásba vetett bizalom növelésének egyik legfontosabb eszköze a közzététel fejlesztése, és ezáltal a megbízhatóbb, teljesebb információ biztosítása a piaci szereplők számára a cégek gazdasági teljesítményéről. A közelmúlt vállalati bukásai bebizonyították, hogy a speciális célú cégek létrehozásával sok esetben a konszolidálásba történő bevonásuk elkerülése, és ezáltal a veszteség eltitkolása az igazi cél. Az utóbbi cél vezérelte számos esetben az összetett offshore pénzügyi központok létrehozását és működtetését (Parmalat eset) és bizonyos tranzakcióknak a mérlegen kívül, ún. vonal alatti tételként történő elszámolását.

A fentiekre tekintettel kiemelkedő fontosságot tulajdonítunk az irányelvtervezetek azon cikkelyeinek, amelyek a kapcsolt felekkel folytatott tranzakciók és a mérlegen kívüli, illetve a speciális célú és off-shore cégekkel kapcsolatos intézkedésekről közléteendő információ tartalmának bővítésére vonatkoznak. Közzé kell tenni azon mérlegen kívüli, illetve kapcsolt felekkel folytatott tranzakciók természetére, üzleti céljára vonatkozó, és ezen tranzakcióknak és a társaságra gyakorolt pénzügyi hatásáról szóló információt, ha a belőlük származó kockázatok vagy előnyök lényegesek a társaság vagyoni és eredmény helyzetének megítélése szempontjából (4. irányelv 43. cikkely).

A fenti követelmény teljesítése jelentős költségemelkedést okoz a vállalatoknak. Ezért véleményünk szerint a közzétételi követelmények meghatározásánál elengedhetetlen a vállalati nagyság figyelembevétele. Az átláthatóság növelésének jelentőségét elismerve, el kell kerülni a cégek ezzel együtt járó szükségtelenül nagy terhelését. Egy közepes méretű nem tőzsdei cég a túlzott közzétételi követelményeknek való megfeleléssel együtt járó magas költségével rontja a saját versenyképességét, és egyben hozzájárulhat a versenytárs pozíciójának javításához. Álláspontunk szerint a közzétételre vonatkozó szabályozás akkor felel meg a ki-

tűzött célnak, ha a szabályozásban biztosítja a differenciálást, és a költség-haszon elv együttes érvényesítését.

Az európai versenyképesség szempontjából jelentősnek ítéljük, hogy a 4. és 7. irányelv módosítására vonatkozó törvényalkotási folyamatban az Európai Parlament a vita során elfogadta a kis és közepes méretű társaságok beszámolási és közzétételi kötelezettségére vonatkozó könnyítést.

A tervezet a mérlegfőösszeg és a nettó árbevétel küszöbértékek 20%-os növelésével a kis és közepes méretű társaságok szélesebb körére teremti meg az egyszerűsített beszámolás és közzététel választásának a lehetőségét. Az irányelv tervezet 53. cikkelye szerint a tőzsdei cégekre nem vonatkozik a könnyítés. A küszöbértékek változását az 1. táblázat foglalja össze¹³.

1. táblázat

A mérlegfőösszeg és a nettó árbevételre vonatkozó küszöbértékek változása

Kisvállalkozások	Módosítás előtt, euró	Módosítás után, euró
Mérlegfőösszeg	3 650 000	4 400 000 00
Nettó árbevétel	7 300 000	8 800 000 00
Közepes méretű vállalkozások	Módosítás előtt, euró	Módosítás után, euró
Mérlegfőösszeg	14 600 000	17 500 000
Nettó árbevétel	29 200 000	35 000 000

A parlamenti vita eredményeként elfogadott módosítás értelmében a tagállamok további könnyítéseket vezethetnek be a közepes méretű nem tőzsdei társaságok beszámolását és a közzétételt illetően. A mérlegen kívüli intézkedésekből származó és a kapcsolt felekkel létrehozott gazdasági eseményről szóló információk közzétételénél elegendő a gazdasági esemény természetének és üzleti céljának közlése, és eltekinthetnek a gazdasági eseménynek a társaságra gyakorolt pénzügyi hatásának közlésétől. A tőzsdei közepes méretű társaságok számára a 4. irányelv tervezet 43. cikkely külön bekezdése határozza meg a kapcsolt felekre vonatkozó egyszerűsített nyilvánosságra hozatal szabályait.

Következtetések

A szabályozási környezet javítása

Közösségi szabályozás

A nemzetközi tapasztalatok áttekintése alapján levonható az a következtetés, hogy a társaságirányítás szabályozásában mind a kötelező jogszabályoknak, mind a jogszabályi erővel nem bíró ajánlásoknak fontos szerepe van.

Az egyes tagországok társaságirányítási szabályozási gyakorlatának tanulmányozása alapján az alkalmazott szabályozási eszközök vonatkozásában a következő megállapítások tehetők.

1. A részletekbe menő jogszabályi alapú szabályozás nehézkes és akadályozza a változásokra történő rugalmas alkalmazkodást.
2. Az önszabályozó piaci szemléleten alapuló szabályozás nem minden esetben tudja biztosítani a piac integrációját és a befektetők védelmét.

A fenti megállapításokból következően nagy hangsúlyt kell helyezni a kötelező jogszabályok és a jogszabályi erővel nem bíró intézkedések megfelelő arányának kialakítására. Alapvetően abból az alapelvből indulunk ki, hogy a társaságoktól a jó társaságirányítási gyakorlat kialakítását a piac, a verseny követeli meg. A piaci eszközök előnyének biztosítása mellett ezért a jogszabályokat olyan esetekben alkalmazzuk, ha a piaci eszközök egyedül nem tudják betölteni az adott szabályozási funkciót. Új EU szintű jogszabályok bevezetése csak akkor indokolt, ha ez a legmegfelelőbb szabályozási szint és ez az egyetlen szabályozási mód a szabályozási cél megvalósítására.

Általánosságban megállapítható, hogy előnyben kell részesíteni, és támogatni kell azokat a szabályozási eszközöket, amelyek a legtöbb rugalmasságot biztosítják az adott körülmények között a társaságok számára. A szabályozásban is biztosítani kell a versenyképességet. A túlszabályozás nem akadályozhatja a versenyképesség növekedését. A cselekvési terv második szakaszában is fenn kell tartani azt a törekvést, hogy növeljük a nem jogszabályi alapú intézkedések arányát.

A nemzetközi tapasztalatok értékelése alapján kiemeljük az elméletileg megalapozott, elvekre épülő szabályozás jelentőségét. Ez alatt azt értjük, hogy a szabályozásnál nem közvetítünk részletes előírásokat, hanem a társaságirányításra vonatkozó azon elveket, koncepciókat és minőségi jellemzőket határozzuk meg, amelyek érvényesülését szükségesnek és hasznosnak véljük, a tulajdonosok, és egyéb érdekhordozók érdekeinek megfelelő képvisellete szempontjából. A nem megfelelő, elavult szabályozásnak újjakkal történő helyettesítésénél a fentiekre tekintettel, kiemelt figyelmet kell fordítani az új szabályok elméleti megalapozottságára.

Tekintettel arra, hogy a közelmúltban számos új EU szintű szabályozás született, vagy napjainkban megy végbe a jogalkotás folyamata, rendkívüli körülményt igényel az új szabályozás meglévő szabályokkal való konzisztenciájának biztosítása. A konzisztencia hiánya számos új problémát vet fel a szabályok felhasználói körében.

Figyelembe véve az európai vállalatokat jellemző méretnagyságot, fontos követelmény, hogy a jobb szabályozásra és a szabályozás egyszerűsítésére vonatkozó törekvések ne csak a nagy és tőzsdei társaságokat célozzák, hanem ki kell terjedniük a kis és közepes méretű vállalatokra is. A kis és közepes méretű társaságok szabályozásának el kell térnie a közérdeklődésre számot tartó társaságokétól.

Nagyon fontosnak tartjuk a társaságirányítás minden szabályozási elemére nézve a szabályozásnak a felhasználók felé történő megfelelő kommunikációját.

A másik nagyon fontos tényező a magatartásformák, az etikai elvek kérdése. A bekövetkezett vállalati bukásokból levonható tanulság alapján fontos követelménynek véljük, hogy az emberi tényezők, az etikai elvek betartása megfelelő súlyt képviseljen a társaságirányítási relációkban. E kérdésben nagy a felelőssége a jövő szakembereit képző felsőoktatásnak.

A társaságirányítás nemzeti szabályozása

A tagállamok nemzeti szintű társaságirányítás szabályozási gyakorlatát áttekintve megállapítható, hogy a nemzeti szabályozásban kiemelkedő szerepe van a társaságirányítási kódexnek. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a nemzeti kódexek általában nem bírnak kötelező jogszabályi hatállyal. Alkalmazásuk a „megfelelni vagy magyarázni” elv alapján történik.

Ahhoz, hogy a nemzeti kódexek az EU szintű társaságirányítási célokat sikeresen közvetítsék a tagállamoknak a nemzeti kódexet az EU szintű közös elvek, és irányvonalak figyelembevételével kell kialakítani. Ily módon a társaságirányítási kódex által történő szabályozás elősegíti a legjobb gyakorlat elterjedését, és lehetőséget nyújt az üzleti élet változásainak gyors és rugalmas követésére.

Az önszabályozó piaci mechanizmusra alapozott ajánlások, és a jogszabályok együttes alkalmazását a nemzeti sajátosságok, és hagyományok figyelembevételével kell kialakítani. EU szinten a közös elvekben való megegyezés azért nagyon fontos, mert megengedi a nemzeti szinten eltérő kivitelezések alkalmazását. A társaságirányítás számvitel szabályozási elemét illetően például valószínűen más lesz a kiindulási alap egy angolszász típusú számviteli rendszerrel rendelkező ország esetében, mint egy európai kontinentális számviteli hagyományokkal rendelkező országban. Az angolszász számviteli rendszerekre jellemző a szakma önszabályozásának meghatározó szerepe. Ezek az országok a standardok alkalmazásában jóval nagyobb tapasztalattal rendelkeznek mint a kontinentális számviteli hagyományokkal bíró országok. Az utóbbi orszá-

gokban, a számviteli szabályozásban a törvények és rendeletek töltenek be meghatározó szerepet a számviteli szabályozásban. Ily módon kevesebb a tapasztalat a standardokkal történő szabályozás terén¹⁴.

A szabályozással kapcsolatos következtetések összefoglalása

Bartók István a „Szabályok közé szorítva – a bürokratikus szabályozás erősödése a vállalatkormányzásban” című munkájában a vállalatkormányzás normáit elemezvén, a Kornai János által bevezetett fogalmi apparátussal élve, a vállalatkormányzásban a bürokratikus koordinációnak az új évezredben történő előtérbe kerülésére helyezi a hangsúlyt.

„Rendelkezések egész sora születik meg, melyek részletekbe menően tartalmaznak előírásokat az igazgatóságok és felügyelő bizottságok működésére, de ezen túl változtatnak az általános környezeti feltételek részét képező intézmények működésén is.” (Bartók István, 2004, p. 173).

A jelen cikk a társaságirányítás európai szabályozásában végbement, és a várható változások összefoglaló értékelésére alapozva, a szabályozás minőségének javítására helyezi a fő hangsúlyt. Azt gondoljuk, hogy a pénzügyi botrányok, a vállalati bukások bekövetkezéséhez jelentősen hozzájárult az elveket nélkülöző szabályközpontú szemlélet elterjedése. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az elvek megkerülése mindig nehezebb, mint az elvi alapokat nélkülöző szabályoké. Úgy gondoljuk, hogy a multikultúrájú, soknyelvű és eltérő jogi kereteket magába foglaló európai környezetben csak az elvekre és koncepciókra épülő, célorientált szabályrendszer biztosíthatja a szükséges flexibilitást.

A 4. és a 7. irányelvtervezet szerepéről

A 4. és a 7. irányelvek azáltal, hogy szabályozást nyújtanak a tagállamoknak a társaságaik éves és konszolidált éves beszámolásához, kulcsszerepet töltenek be a társaságirányítás alapelveinek, az átláthatóság, az elszámoltathatóság, a valóságot tükröző kommunikáció (közzététel) és a felelősség elveknek a gyakorlatba történő átültetéséhez. Az új irányelvek tartalmazzák az igazgatósági és a felügyelő bizottsági vezetői testületeknek a pénzügyi beszámolás elkészítéséért és közzétételéért való egyetemleges felelősségét. Magukba foglalják a megfelelő szankcionálás megvalósításának követelményét is. Ez rendkívül jelentős előrelépésnek tekinthető az elszámoltathatóság és a felelősségi alapelvek gyakorlati érvényre juttatásában.

A valóságot tükröző kommunikációra vonatkozó alapelv szempontjából a vezető testületek azon felada-

tának irányelvi megfogalmazása bír kiemelkedő jelentőséggel, amely szerint a pénzügyi beszámolásért felelős testületek feladatát képezi a pénzügyi információkban a megbízható és valós kép tükrözése („True and fair” concept).

Az átláthatóság növelése szempontjából az irányelvtervezetek közzétételre vonatkozó új követelményei képviselnek jelentős előrelépést.

A 4. és 7. irányelv-tervezetekben elfogadott változások az IAS/IFRS vonatkozásában konzisztensek, a Bizottság új pénzügyi beszámolási stratégiáján alapuló 1606/2002 EK rendeletben kifejtettekkel. A rendelet értelmében, az Európai Unióban 2005 januárjától minden tőzsdén jegyzett társaság az EU által adaptált IAS/IFRS-eknek megfelelően készíti el a konszolidált éves beszámolóját. Ezáltal az EU jelentős előrelépést tett a nemzetközi harmonizáció terén. A harmonizáció előretörését illetően különböző véleményekkel találkozhatunk a szakirodalomban.

Thomas Schildback a Vezetéstudomány 2006 januári számában közölt cikkében azokra a veszélyekre hívja fel a figyelmet, amelyek az IFRS-ek világméretű elterjedésével merülnek fel (Thomas Schildback, 2006). Rámutat az IFRS-ek alapján történő értékelési és reáltké megőrzési problémákra, az értelmezési és koncepcionális sokféleség nehézségeire, és a privát testületi szabályalkotás buktatóira.

Mi azon a véleményen vagyunk, hogy a nemzetközi számviteli standardok önmaguk nem határozzák meg a standardok hatékony alkalmazására vonatkozó követelményeket. Ezeket a befogadó országoknak kell megteremteni. Egyetértve a nemzetközi standardok bevezetését megelőző kritikus értékelés szükségességével úgy gondoljuk, hogy az alkalmazásból adódó nehézségek nem húzhatják át „a kitűzött cél jóságát.”

Egyetértünk a szerző azon fejtegetéseivel, amelyek azt a következtetést engedik levonni, hogy az IFRS-ek nem alkalmasak minden cég beszámolási kötelezettségének vezérlésére. A Nemzetközi Számviteli Standard Bizottságnak meg kell határozni azokat a körülményeket, illetve feltételeket, amelyek mellett az IFRS-ek teljes körű használata a megfelelő megoldás és ki kell dolgoznia azokat a standardokat, amelyek megfelelnek a kis és közepes vállalatok szükségleteinek és feltételeinek.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a 4. és 7. irányelvek elfogadott módosításai javítják a tulajdonosok és a társaságirányítás egyéb érdekhordozói számára a megbízható és hiteles pénzügyi információk elérhetőségének az esélyét. A végeredmény a tagországok cselekedetein múlik.

Fehaszniált irodalom

- A Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe (2002): Winter Group Report
- Bartók István (2004): Szabályok közé szorítva – a bürokratikus szabályozás erősödése a vállalkozmányzásban, In: Tanulmányok Chikán Attila tiszteletére, vállalkozmány versenyképesség, logisztika, készletek, Budapest, o.168-174.
- Discussion paper on the financial reporting and auditing aspects of corporate governance (2003): FEE, May
- Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts. OJ 09.06.2006
- Európai Parlament (2005): A 4. és 7. irányelvről közzétett megegyezési módosítás, 2005. XI. 9-én, (AM/590214EN.doc)
- Isandler (2000): Corporate Governance: Fremawork for Implementation, p. VI.
- McGreevy, Charlie (2005): Company Law Action Plan: Setting Future Priorities, European Corporate Governance Conference Speech in London, Nov. 14.
- Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move Forward (2003): European Commission, Brussels, 21 May
- Reinforcing the Statutory Audit in the EU (2003): European Commission, Brussels, 21 May.
- Thomas Schildbach (2006): IAS/IFRS az EU-ban: Jellemzés és problémák, Vezetéstudomány, XXXVII évf. 1. szám , o. 36-46.
- The 2005/162/EC directive „on the role of non-executive or supervisory directors of listed companies and on the committees of the (supervisory) board” 2005, Official Journal of the European Union, European Commission.

Lábjegyzetek

- ¹ Reinforcing the Statutory Audit in the EU (2003): European Commission, Brussels, 21 May.
- ² Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move Forward (2003): European Commission, Brussels, 21 May
- ³ Directive 2006/.../EC of the European Parliament and of the Council of amending Council Directives 78/660/EEC on the annual accounts of certain types of companies, 83/349/EEC on consolidated accounts.

- ⁴ A vélemények beérkezési határideje 2006. március 31. volt.
- ⁵ A megújított tervezetről szóló közlemény: Communication of the Commission to the Council and the European Parliament: Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme (COM (2005) 330 final).
- ⁶ Communication of the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Implementing the Community Lisbon programme: A strategy for the simplification of the regulatory environment (COM (2005) 535 final).
- ⁷ The application of the Lamfalussy process to EU securities markets legislation. A preliminary assessment by the Commission services, Brussels, 15.11.2004
- ⁸ Az Európai Társaságirányítási Fórum közleményben fejezte ki támogatását a „Megfelelni vagy magyarázni” elv alkalmazásával kapcsolatosan.
- ⁹ A kérdések kifejtésénél az Európai Parlament által 2005. XI. 9-én a 4. és 7. irányelvről közzétett megegyezési módosításra támaszkodunk (AM/590214EN.doc).
- ¹⁰ Megjegyzés: Az említett cikkely értelmében a tagállamok törvényi határozhatják meg az üzleti jelentés közzétételének módját.
- ¹¹ Az irányelv tervezet angol nyelvű szövegében az administrative, management and supervisory bodies kifejezések szerepelnek. A szövegtörzsetből úgy érthető, hogy az administrative body az egyszintű irányítási rendszer igazgatói testületét, a management and supervisory bodies pedig a kétszintű irányítás igazgatói és felügyeleti testületét jelenti. A magyar fordításban az új Gt. szerinti, a fenti tartalomnak megfelelő megnevezéseket használtam.
- ¹² A régi nemzetközi standard testület (IASB) által kibocsátott standardokat nemzetközi számviteli standardoknak (IAS) nevezték. 2001-ben a régi nemzetközi standard testületből átalakult új testület (IASB) által kibocsátott standardokat nemzetközi pénzügyi beszámolási standardoknak (IFRS) nevezik. Ily módon az IAS helyébe az IFRS megnevezés lépett. Sok esetben az IAS/IFRS megjelöléssel találkozunk.
- ¹³ Két megjegyzés: 1. A tagállamok szabadon dönthetnek, hogy élnek e a számukra felkínált lehetőséggel. 2. A küszöbértékek módosítása csak a 4. és 7. irányelvekre vonatkozik, az nem érinti a kis és közepes méretű vállalkozmányokat érintő egyéb EU jogszabályokat és javaslatokat.
- ¹⁴ Ez a megállapítás különösen igaz a 2004-ben csatlakozott új tagállamokra.

E SZÁMUNK SZERZŐI

BORDÁNÉ RABÓCZKI Mária, audit igazgató, Hunaudit Könyvvizsgáló Társaság; **HORTOVÁNYI Lilla**, PhD hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem; **SZABÓ Zsolt Roland**, PhD hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem; **Dr. ANGYAL Ádám**, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem; **CSANDA Júlia**, PhD hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem; **MITEV ARIEL Zoltán**, egyetemi adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem; **SZÁNTAI Tamás**, egyetemi tanársegéd, Budapesti Corvinus Egyetem; **Dr. NOSZKAY Erzsébet**, egyetemi docens, Szt. István Egyetem; **Dr. OSMAN Péter**, kandidátus; **CSÁKVÁRI Ivánné**, vezető tanácsadó.